СОЦІАЛЬНА РОБОТА ТА КОНСУЛЬТУВАННЯ

Публічне управління та соціальна робота
Public Administration and Social Work
ISSN (print) 3041-1319,
ISSN (online) 3041-1327
https://journal.ldubgd.edu.ua/index.php/soc

УДК 364-322-053.9
This article is an Open Access article distributed under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution 4.0 (CC BY 4.0) License (http://creativecommons.org/licenses/by/4.0/).

DOI https://doi.org/10.32782/3041-1319/2026-2-1

Т. М. Демиденко
Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького, м. Черкаси, Україна
ORCID: https://orcid.org/0000-0003-4864-1512 – Демиденко Т. М.
demydenkota@gmail.com

ВОЛОНТЕРСТВО ЯК ФОРМА СОЦІАЛЬНОЇ АКТИВНОСТІ ЛЮДЕЙ ПОХИЛОГО ВІКУ

У статті досліджено волонтерську діяльність як форму соціальної активності людей похилого віку. Однією з актуальних соціально-демографічних тенденцій сучасності є зростання частки людей похилого віку в структурі населення, що актуалізує проблему їх соціальної включеності, активного довголіття й участі в житті громади. Дієвим механізмом розв'язання цієї проблеми є розвиток соціальної активності людей похилого віку, зокрема їх залучення до волонтерської діяльності. Метою статті є теоретичне обґрунтування волонтерської діяльності як форми соціальної активності людей похилого віку, уточнення сутності понять «соціальна активність» і «соціальна активність людей похилого віку», визначення мотивації, соціального значення й умов розвитку волонтерської діяльності в системі соціальної роботи.

Наукова новизна дослідження полягає у формулюванні авторських визначень понять «соціальна активність» і «соціальна активність людей похилого віку», систематизації умов розвитку «срібного волонтерства». «Соціальна активність» розглядається як свідома, вмотивована діяльність, спрямована на взаємодію із соціальним середовищем та іншими суб'єктами змін із метою розв'язання суспільних проблем, у процесі якої здійснюється саморозвиток особистості та формуються її соціальні якості. «Соціальна активність людей похилого віку» визначається як свідома, вмотивована діяльність цієї категорії населення, спрямована на участь у розв'язанні суспільно значущих проблем та здійсненні позитивних соціальних змін, у процесі якої реалізуються життєвий досвід, знання людини, забезпечуються її саморозвиток та формування нових соціальних зв'язків. Обґрунтовано, що волонтерська діяльність є однією з провідних форм соціальної активності людей похилого віку. Визначено основні умови розвитку волонтерської діяльності людей похилого віку в системі соціальної роботи, серед яких – популяризація активного довголіття на рівні громади та держави, подолання вікових стереотипів, створення спеціальних волонтерських програм, підтримка соціальних зв'язків, суспільне визнання внеску літніх волонтерів та поширення успішних практик «срібного волонтерства».

Ключові слова: люди похилого віку, соціальна активність, волонтерська діяльність.

T. M. Demydenko
Bohdan Khmelnytsky National University of Cherkasy, Cherkasy, Ukraine

VOLUNTEERING AS A FORM OF SOCIAL ACTIVITY AMONG OLDER ADULTS

The article examines volunteering as a form of social activity among older adults. One of the current sociodemographic trends is the growing proportion of older people in the population, which intensifies the need to enhance their social inclusion, promote active ageing, and encourage their participation in community life. An effective mechanism for addressing this challenge is the development of older adults' social activity, particularly through their involvement in volunteering. The aim of the article is to provide a theoretical substantiation of volunteering as a form of social activity among older adults, to clarify the essence of the concepts of social

activity and social activity of older adults, and to identify the motivation, social significance, and conditions for the development of volunteering within the system of social work.

The scientific novelty of the study lies in the formulation of the author's definitions of the concepts of social activity and social activity of older adults, as well as in the systematization of the conditions for the development of silver volunteering. Social activity is defined as conscious, motivated activity aimed at interaction with the social environment and other agents of change in order to address socially significant problems, while fostering personal self-development and the formation of social qualities. Social activity of older adults is defined as the conscious, motivated activity of this population group aimed at participating in solving socially significant problems and bringing about positive social change, through which individuals realize their life experience and knowledge while ensuring self-development and the formation of new social relationships. The study substantiates that volunteering is one of the leading forms of social activity among older adults. The main conditions for the development of volunteering among older adults within the system of social work are identified, including the promotion of active ageing at the community and state levels, overcoming age-related stereotypes, the development of specialized volunteering programmes, support for social networking, public recognition of older volunteers' contributions, and the dissemination of successful silver volunteering practices.

Key words: older adults, social activity, volunteering.

Постановка проблеми та її зв'язок із науковими та практичними завданнями. Сучасні демографічні тенденції, що характеризуються збільшенням тривалості життя та зростанням частки людей похилого віку в структурі населення, зумовлюють необхідність переосмислення суспільного значення цієї категорії населення та підходів до їх соціальної участі. Традиційне уявлення про старість як період поступового зниження активності, звуження соціальних контактів і виходу людини із суспільного життя поступово змінюється під впливом концепцій активного, успішного, продуктивного та здорового старіння. У межах сучасних підходів людина похилого віку розглядається не лише як отримувач соціальної підтримки, а як суб'єкт соціального життя, здатний реалізовувати власний потенціал, підтримувати соціальні зв'язки, брати участь у житті громади та робити внесок у суспільний розвиток.

Такий підхід актуалізує проблему формування соціальної активності людей похилого віку як важливої характеристики їхньої соціальної суб'єктності в процесі соціальної роботи з ними. Наукова значущість проблеми посилюється необхідністю аналізу поняття «соціальної активності людей похилого віку» відповідно до сучасних концепцій старіння. Особливої уваги заслуговує питання про те, які форми соціальної активності враховують потреби та можливості людей похилого віку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій із цієї проблеми. Важливим теоретичним підґрунтям розгляду соціальної активності людей похилого віку є концепція продуктивного старіння, яка акцентує увагу не на вікових обмеженнях, а на збереженні та реалізації потенціалу людини в старшому віці та визнанні її здатності продовжувати робити внесок у життя сім'ї, громади й суспільства. П. Шульте, Дж. Грош, Дж. К. Шолл та С. Л. Тамерс [18], Н. Морроу-Хауелл [17] пов'язують продуктивне старіння із залученням людей похилого віку до різних видів оплачуваної і неоплачуваної суспільно значущої діяльності, зокрема економічної діяльності, формальної та неформальної освіти, догляду за хворими людьми й волонтерства, наголошуючи на необхідності створення умов для реалізації їхнього потенціалу.

Особливе місце в межах концепції посідає волонтерство, яке дає змогу поєднати реалізацію потенціалу людини похилого віку із суспільною користю та підтриманням її соціальної включеності й благополуччя. Емпіричні дослідження Л. Сє та В. Хань [20] підтверджують зв'язок участі людей похилого віку в продуктивних видах діяльності, зокрема волонтерстві, із задоволеністю життям. У дослідженні А. де Віт, Х. Цюй та Р. Беккерс [16] встановлено позитивний зв'язок між волонтерською активністю та самооцінкою здоров'я, особливо серед старших і менш здорових учасників. Лонгітюдне дослідження М. Тамури, А. Накагомі, К. Іде та ін. [19] у Японії також засвідчило зв'язок участі людей віком 65 років і старше у волонтерських групах із вищим соціальним благополуччям, більшою просоціальною активністю та меншою вираженістю депресивних симптомів.

Науковий інтерес українських дослідників до проблеми формування соціальної активності громадян різних вікових груп зростає та є актуальним в умовах війни та повоєнного відновлення України. О. А. Трубнікова [1] розглядає волонтерство як особливу форму соціалізації молоді та людей похилого віку, на основі якої створюються умови для їх самореалізації. А. Котелевець [2] досліджує соціальну активність молоді як

окремої соціальної групи, що характеризує її як суб'єкта суспільного життя. А. Василевська [3], аналізуючи умови формування соціальної активності підлітків у волонтерській діяльності, відмічає, що різні форми соціальної активності особистості спрямовані на задоволення соціальних інтересів та потреб, а волонтерство – одна з найпоширеніших серед них.

О. Штрайхер [7], досліджуючи волонтерство та активізм як форми громадянської участі, пропонує визначення «волонтерства» як особливого типу активізму, «що об'єднує учасників руху навколо ідеї безкорисливої допомоги та спільної відповідальності за добробут суспільства, формує мережі взаємодопомоги та довіри, сприяє виникненню нових каналів комунікації та спільного пошуку рішень».

Для нашого дослідження становить інтерес робота А. Коночук, К. Дубової [8], у якій аналізуються особливості волонтерства людей похилого віку за кордоном – у Республіці Ірландія. Авторки підкреслюють, що в умовах війни в Україні волонтерство людей похилого віку є чинником формування довгострокової політики з підтримки активного старіння. Так, в Ірландії до людей похилого віку належать особи віком від 65 років, проте цей період розглядають не з погляду обмежень, а як можливість для подальшої самореалізації, розвитку та служіння громаді, враховуючи не лише вікові, а й функціональні та мотиваційні характеристики людини. Цьому сприяють державні програми активного старіння.

С. Вакуленко [10] розглядає проблеми «срібного волонтерства» в соціальній роботі у трьох аспектах: як допомога державного та громадського сектора людям цієї вікової групи, інструмент подолання ейджизму та стереотипів у ставленні до людей похилого віку, як механізм їх соціальної адаптації. А. Каркачем [12] проаналізовані мотиви участі людей похилого віку у волонтерській роботі.

Не вирішені раніше частини загальної проблеми. Попри наявність наукових праць, присвячених соціальній активності та волонтерству різних вікових груп, питання соціальної активності людей похилого віку та ролі волонтерства у її реалізації потребує подальшого теоретичного осмислення.

Як показав аналіз наукової літератури, потребує подальшого уточнення зміст поняття «соціальна активність людей похилого віку», співвідношення її форм. Оскільки під час російсько-української війни однією з поширених форм соціальної активності людей похилого віку стало волонтерство, актуальним є осмислення волонтерства як форми соціальної активності людей похилого віку, визначення його місця в системі соціальної участі.

Під час вивчення досліджуваної проблеми застосовано теоретичні методи: аналіз наукових джерел, синтез, порівняння, систематизацію та узагальнення для з'ясування сутності соціальної активності людей похилого віку, її форм та особливостей волонтерства як однієї з них.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Мета статті – теоретично обґрунтувати феномен волонтерства як форму соціальної активності людей похилого віку.

Для досягнення поставленої мети визначено такі завдання:

– дослідити зміст поняття «соціальна активність людей похилого віку» та її форми в контексті сучасних концепцій старіння;

– проаналізувати волонтерство як окрему форму соціальної активності людей похилого віку;

– визначити умови залучення людей похилого віку до волонтерської діяльності в системі соціальної роботи.

Виклад основного матеріалу дослідження. Сьогодні поняття «соціальна активність» широко використовується в дослідженнях із філософії, соціології, психології, педагогіки, соціальної роботи. Науковці досліджують соціальну активність особистості та соціальних спільнот: груп, громад, громадських, релігійних організацій, структур від бізнесу тощо.

В енциклопедії сучасної України [15] це поняття визначається як «характеристика способу життєдіяльності соціального суб'єкта (індивіда, групи), яка фіксує свідому спрямованість його діяльності й поведінки на зміну соціального середовища, умов, інститутів відповідно до потреб, інтересів, цілей, ідеалів або на консервацію наявного стану речей, гальмування змін, розвитку; вияв соціальних ініціатив, участь у вирішенні актуальних соціальних завдань, взаємодія з іншими соціальними суб'єктами».

Ж. Петрочко [4] аналізує зміст понять «соціальна активність», «життєвий оптимізм», «соціальна успішність», «соціальне самовизначення особистості» та зв'язки між ними. Дослідниця розкриває зміст цього поняття як свідомої діяльності людини, спрямованої «як на перетворення об'єктивних соціальних умов, так і на формування соціальних якостей власної особистості (активної життєвої позиції)». Визначаючи «соціальну активність» як найширше поняття серед досліджуваних, авторка підкреслює їх взаємозв'язок і взаємообумовленість. Так,

активність людини в житті суспільства сприяє розвитку соціальної успішності через набуття нових знань, умінь, досвіду та визнанню. Зі свого боку, успішні в соціумі люди проявляють високу активність у соціумі.

К. Аверіна [15] трактує соціальну активність майбутніх фахівців соціономічних професій «як стан і інтегративну властивість особистості, що виявляється в процесі професійної освіти в ініціюванні та здійсненні актів соціальної взаємодії для конструктивного саморозвитку та перетворення навколишнього середовища, досягнення особистих і соціально орієнтованих цілей, обумовлених внутрішньою програмою суб'єкта й опосередкованих характером майбутньої професійної діяльності».

Г. Тараненко, Н. Кукіна [17] описують соціальну активність як здатність та внутрішню готовність особистості до розв'язання соціальних проблем і розвитку особистісних соціальних якостей.

Поділяємо думку А. Конончук, К. Дубової [8], що науковці аналізують це поняття на основі двох підходів: діяльнісного й особистісного.

Серед ознак соціальної активності в авторських визначеннях виокремимо: внутрішню готовність, вмотивованість суб'єкта до дій, діяльність та її суспільну значущість (тобто спрямованість змін на суспільну користь).

На основі аналізу авторських визначень розглядаємо соціальну активність як свідому, вмотивовану діяльність, спрямовану на взаємодію із соціальним середовищем та іншими суб'єктами змін із метою розв'язання суспільних проблем, у процесі якої здійснюється саморозвиток особистості та формуються її соціальні якості. Запропоноване визначення підкреслює взаємовплив суб'єкта й соціального середовища та характер активності – позитивні суспільні зміни.

Відповідно соціальну активність людей похилого віку розглядаємо як свідому, вмотивовану діяльність цієї категорії населення, спрямовану на участь у розв'язанні суспільно значущих проблем та здійснення позитивних соціальних змін, у процесі якої реалізуються життєвий досвід, знання й потенціал людини, забезпечуються її саморозвиток, соціальна включеність та формування нових соціальних зв'язків.

Таким чином, проведений аналіз дає підстави розглядати соціальну активність людей похилого віку як феномен, що поєднує внутрішню готовність особистості до соціальної взаємодії, суспільно значущу діяльність та самореалізацію у процесі вирішення актуальних соціальних проблем.

У науковій літературі аналізуються напрями та форми реалізації соціальної активності. Так, О. Грибко [13] виокремлює два основні напрями соціальної активності цієї вікової групи: виконання побутової роботи в сім'ї, задоволення власних інтересів у різних видах діяльності: навчання, спорт, творчість. Таким чином, активність людей похилого віку може спрямовуватися на різні сфери життєдіяльності: професійну, сімейну, громадську, культурно-освітню, благодійну.

Окреслені напрями соціальної активності реалізуються через різноманітні форми участі людей похилого віку в житті сім'ї, громади та суспільства. До таких форм належать професійна діяльність (для працюючих пенсіонерів), підтримання родинних і дружніх зв'язків, участь у діяльності громадських організацій та об'єднань, культурних і освітніх ініціативах, взаємодопомозі, громадянській діяльності, міжпоколінній взаємодії, волонтерстві тощо.

Однією із суспільно значущих форм соціальної активності людей похилого віку є волонтерство. Інтерес для нашого дослідження становить положення Ж. Петрочко, О. Карпенко та В. Лютого [16], які розглядають волонтерську діяльність не лише як прояв соціальної активності, а й як чинник її подальшого розвитку.

С. Вакуленко [10] наводить визначення «срібного волонтерства» «як добровільної і безоплатної участі людей похилого віку в діяльності, що спрямована на вирішення актуальних соціальних, культурних, економічних, екологічних проблем суспільства, для здійснення якої люди застосовують власні знання, вміння та зусилля.

В. Болотова, Н. Ляшенко, Т. Байдак [5] зазначають, що унікальність волонтерської діяльності заснована на особистісних рисах і якостях людини: небайдужості до соціальних проблем, особистій активності та ініціативності.

Волонтерство як форма соціальної активності людей похилого віку дедалі стає елементом повноцінного життя особистості.

Волонтерська діяльність виявляється через участь цієї категорії населення в:

– індивідуальній волонтерській діяльності;

– корпоративному волонтерстві у складі групи волонтерів через державні та громадські організації, структури від бізнесу;

– створенні та впровадженні волонтерських ініціатив у громаді;

– створенні власних волонтерських організацій і фондів.

Таким чином, волонтерство відповідає основним ознакам соціальної активності: ґрунтується

на внутрішній мотивації особистості, реалізується через добровільну суспільно значущу діяльність та передбачає взаємодію з іншими суб'єктами для розв'язання актуальних соціальних проблем. Саме тому волонтерство можна розглядати як одну з провідних форм соціальної активності людей похилого віку.

Розвиток волонтерства та інших форм соціальної активності мешканців громад, постраждалих від воєнних дій, у тому числі людей похилого віку, стає актуальним у контексті їх відновлення. Волонтери цієї вікової групи допомагають Збройним Силам України (плетіння маскувальних сіток, приготування їжі, пошиття одягу, в'язання теплих речей, збирають пластикові кришечки та ін.), внутрішньо переміщеним особам. Так, у Черкаській області волонтерська діяльність організована, зокрема, у місцевому музеї села Летичівка, де учасниці вокального ансамблю «Берегині» створили волонтерський осередок для плетіння маскувальних сіток і виготовлення тушкованого м'яса для військових; до цієї діяльності активно долучаються люди похилого віку. У селі Хацьки діє волонтерське об'єднання Lastivka, осередком якого стало приміщення місцевого Будинку культури, де волонтери, серед яких є пенсіонери, виготовляють маскувальні сітки для українських захисників. У Золотоноші один із залів Центральної бібліотеки для дорослих та дітей перетворено на волонтерський простір, у якому виготовляють маскувальні сітки та інші необхідні для військових вироби. Такі осередки створюють можливості для включення людей похилого віку в суспільно значущу діяльність, реалізації їхнього досвіду й практичних умінь, розширення соціальних зв'язків та утвердження їхньої ролі як активних суб'єктів життя громади.

Оскільки будь-яка форма соціальної активності ґрунтується на внутрішній мотивації особистості, важливим є аналіз мотивів, що спонукають людей похилого віку до участі у волонтерській діяльності. Їх вивчення дає змогу глибше зрозуміти особливості волонтерства як форми соціальної активності цієї категорії населення.

Як свідчать результати опитування мешканців Харкова у 2017 р., наведені В. Болотовою, Н. Ляшенко, Т. Байдак [5], волонтерство мало низьку популярність серед людей похилого віку. Для частини представників цієї вікової групи були характерні патерналістські погляди: вони вважали, що відповідальність за надання допомоги людям, які опинилися у складних життєвих обставинах, насамперед має брати на себе держава. В умовах повномасштабної війни, як зазначає А. Каркач [12], суттєво змінилися погляди людей похилого віку на волонтерську діяльність та суспільна думка щодо їхньої ролі у волонтерському русі. За результатами опитування, наведеного автором, більше ніж половина (57,4 %) респондентів розглядають волонтерську діяльність як громадянський обов'язок, а особистісні мотиви: набуття нових знань, умінь, досвіду, проведення дозвілля – мають другорядне значення.

Волонтерська діяльність цієї вікової групи задовольняє низку їх власних соціальних потреб:

– любові та приналежності до спільноти (сім'ї, групи, громади, суспільства);
– збереження кола спілкування;
– поваги та визнання;
– пізнавальних потреб;
– самореалізації та самовираження.

Проте унікальність волонтерської діяльності в тому, що вона створює умови для реалізації людиною духовної потреби – служіння людям, громаді, державі.

Значення волонтерської діяльності як форми соціальної активності не обмежується задоволенням потреб інших людей. Вона має вагомий позитивний вплив як на самих волонтерів, так і на розвиток громади та суспільства загалом.

Для самотніх людей похилого віку включення у волонтерську діяльність є способом подолання соціальної ізольованості. А. Каркач [12] підкреслює, що волонтерська активність сприяє підвищенню рівня соціальної включеності не тільки самих волонтерів, а й тих, кому вони надають допомогу.

У сучасних дослідженнях [8] підкреслюється значення волонтерської діяльності як інструменту підтримки фізичного та психічного здоров'я людей похилого віку. Участь у добровільній діяльності сприяє підтриманню активного способу життя, розширенню соціальних контактів, збереженню відчуття власної значущості та можливостей для самореалізації.

Водночас значення волонтерської діяльності виходить за межі індивідуального рівня. О. Штрайхер [7] зазначає, що її роль у суспільстві полягає не лише в задоволенні потреб окремих осіб чи груп, а й у зміцненні горизонтальних зв'язків, створенні підґрунтя для подальшого розвитку громадянської активності, формуванні соціального капіталу та нової культури громадянської взаємодії.

Таким чином, волонтерська діяльність людей похилого віку має багаторівневе значення: вона сприяє особистісному благополуччю

та соціальній включеності самих волонтерів, забезпечує підтримку окремих людей і соціальних груп, а також зміцнює соціальну згуртованість громад і сприяє розвитку громадянського суспільства (рис. 1).

Визначення значення волонтерської діяльності для особистості, громади та суспільства актуалізує питання створення умов для її подальшого розвитку. У зв'язку із цим особливого значення набуває підтримка волонтерської діяльності людей похилого віку в системі соціальної роботи та державної соціальної політики.

У «Концепції Державної цільової соціальної програми з розвитку волонтерської діяльності на період до 2030 року» [11] підкреслюється необхідність підтримки та розвитку волонтерської діяльності серед людей похилого віку. Реалізація положень Концепції передбачає створення сприятливих умов для залучення представників цієї вікової групи до волонтерської діяльності, що сприятиме розширенню можливостей їхньої соціальної активності.

На основі аналізу наукової літератури виокремлюємо умови залучення людей похилого віку до волонтерської діяльності:

– популяризація серед населення ідей активного довголіття;

– формування образу людей похилого віку як активних членів громади та подолання стереотипів у ставленні до них;

– допомога людям похилого віку в налагодженні нових соціальних зв'язків через соціальні служби та громадські організації;

– стимулювання та підтримка державою, суспільством, громадою участі людей похилого віку у волонтерстві шляхом створення для них спеціальних волонтерських програм;

– визнання їх внеску в цій діяльності на рівні громади, держави;

– інформування про успішні кейси «срібного волонтерства».

Реалізація зазначених умов сприятиме розширенню участі людей похилого віку у волонтерській діяльності, підвищенню рівня їхньої соціальної активності, розвитку активного довголіття та зміцненню соціального потенціалу територіальних громад України.

Висновки та перспективи подальших розвідок у цьому напрямі. На основі аналізу наукової літератури запропоновано авторське визначення поняття «соціальна активність людей похилого віку», яке акцентує увагу на реалізації життєвого досвіду, знань і потенціалу людини, її соціальній включеності й участі у здійсненні позитивних соціальних змін.

Обґрунтовано, що волонтерська діяльність відповідає основним сутнісним ознакам соціальної активності та є однією з провідних форм її реалізації серед людей похилого віку. Підкреслено, що в умовах повномасштабної війни суттєво зросли громадянські мотиви участі людей похилого віку у волонтерській діяльності. Виокремлено основні умови розвитку волонтерської діяльності людей похилого віку в системі соціальної роботи, серед яких – популяризація ідей активного довголіття, подолання вікових стереотипів, розширення можливостей для соціальної взаємодії, створення спеціальних волонтерських програм, суспільне визнання внеску цієї категорії волонтерів та поширення успішних практик «срібного волонтерства». Реалізація цих умов сприятиме підвищенню рівня соціальної активності людей похилого віку, розвитку активного довголіття та посиленню соціального потенціалу територіальних громад.

Перспективи подальших наукових розвідок вбачаємо в розробленні й експериментальній перевірці моделей залучення людей похилого

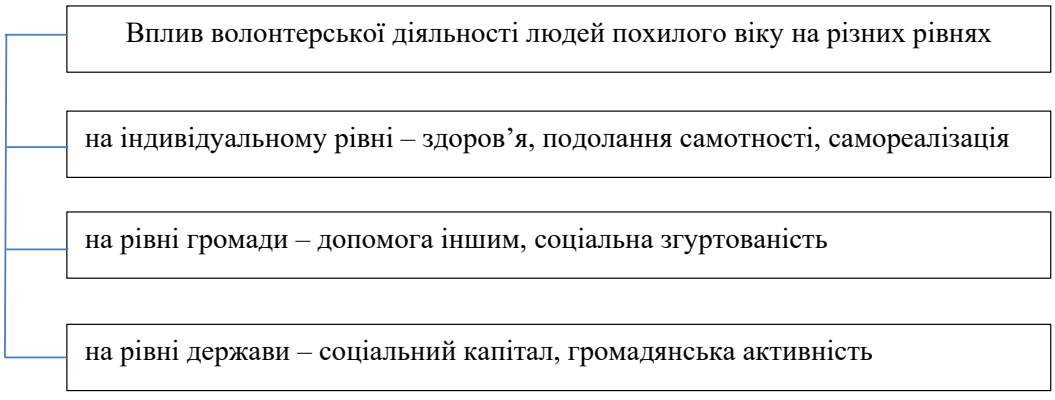

Рис. 1. Багаторівневий вплив волонтерської діяльності людей похилого віку

віку до волонтерської діяльності в територіальних громадах, дослідженні ефективності програм «срібного волонтерства» в системі соціальної роботи, а також у вивченні їхнього впливу на якість життя, соціальну включеність та психологічне благополуччя людей похилого віку.

Використання штучного інтелекту. Під час підготовки статті інструменти штучного інтелекту використовувалися як допоміжний засіб для пошуку та підбору наукової літератури, а також мовного опрацювання окремих формулювань.

Список літератури:

1. Активність соціальна / В. І. Тарасенко. Енциклопедія Сучасної України. Київ : Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2001. URL: https://esu.com.ua/article-43541 (дата звернення: 31.07.2026).

2. Аверіна К. С. Теоретико-методологічні засади розвитку соціальної активності майбутніх фахівців соціономічних професій : автореф. дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.01. Тернопіль, 2021. 33 с. URL: http://dspace.tnpu.edu.ua/bitstream/123456789/18600/1/Aref_Averina.pdf.

3. Болотова В. О., Ляшенко Н. О., Байдак Т. М. Волонтерська діяльність в Україні як вид соціальної активності. Грані. 2018. Т. 21. № 9. С. 47–57. URL: https://repository.kpi.kharkov.ua/server/api/core/bitstreams/90ed6bbf-31b7-45b4-a730-687a40767055/content.

4. Василевська А. С. Формування соціальної активності підлітків у волонтерській діяльності. *Міждисциплінарний діалог: молодь, наука, інновації* : збірник матеріалів І Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю (Запоріжжя, 18 квітня 2025 р.). Запоріжжя, 2025. С. 85–88. URL: https://mdpu.org.ua/wp-content/uploads/2025/06/Zbirnyk_konferentsii_mizhdystsyplinarnyj_dialoh_molod_250616_120646.pdf#page=85.

5. Вакуленко С. М. «Срібне волонтерство» як напрям соціальної роботи з людьми похилого віку. *SOCIOПРОСТІР: міждисциплінарний електронний збірник наукових праць з соціології та соціальної роботи.* 2025. № 15. С. 62–72. DOI: https://doi.org/10.26565/2218-2470-2025-15-07.

6. Грибко О. В. Соціальна активність людей похилого віку. *Інформаційні технології: наука, техніка, технологія, освіта, здоров'я* : матеріали 31-ї Міжнародної науково-практичної конференції MicroCAD-2023 (Харків, 17–20 травня 2023 р.). Харків, 2023. С. 944.

7. Каркач А. Соціальні практики волонтерської діяльності літніх людей. *Ввічливість. Humanitas*. 2025. Вип. 3. С. 73–79. DOI: https://doi.org/10.32782/humanitas/2025.3.10.

8. Конончук А. І., Дубова К. С. Особливості волонтерства людей похилого віку в Республіці Ірландія. *Наукові записки НДУ ім. М. Гоголя. Психолого-педагогічні науки.* 2025. № 4. С. 284–297. DOI: 10.31654/2663-4902-2025-PP-4-284-297.

9. Концепція Державної цільової соціальної програми з розвитку волонтерської діяльності на період до 2030 року : розпорядження Кабінету Міністрів України від 15 липня 2025 р. № 715-р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/715-2025-%D1%80#Text.

10. Котелевець А. М. Соціальна активність молоді під час російсько-української війни. *Social Work and Education.* 2022. Vol. 9. No. 1. P. 51–61. DOI: 10.25128/2520-6230.22.1.4.

11. Петрочко Ж. В. Соціальна активність, життєвий оптимізм, соціальна успішність та соціальне самовизначення як взаємообумовлені параметри особистості в сучасних умовах. *Науковий часопис Українського державного університету імені Михайла Драгоманова. Серія 5. Педагогічні науки: реалії та перспективи.* 2024. № 99. С. 50–55. DOI: https://doi.org/10.31392/UDU-nc.series5.2024.99.10.

12. Петрочко Ж. В., Карпенко О. Г., Лютий В. П. Соціальна активність особистості у територіальній громаді. *Соціальна педагогіка: теорія та практика.* 2024. № 2. С. 80–86. DOI: 10.12958/1817-3764-2024-2-80-86.

13. Тараненко Г., Кукіна Н. Соціальна активність особистості як засадничий принцип розбудови громадянського суспільства. *Вісник науки та освіти*. 2023. № 3 (9). С. 251–265. URL: https://perspectives.pp.ua/index.php/vno/article/view/4223.

14. Трубнікова О. А. Волонтерство як форма соціальної активності особистості. *Актуальні проблеми психології: збірник наукових праць Інституту психології імені Г. С. Костюка НАПН України*. 2020. Т. 7. Вип. 20. Ч. 2. С. 205–209. URL: http://ecopsy.com.ua/data/zbirki/2009_20_2/sb20_ch2_50.pdf.

15. Штрайхер О. А. Волонтерство та активізм як форми громадянської участі в контексті українського волонтерського руху. *Габітус*. 2025. Вип. 69. Т. 1. С. 28–35. DOI: https://doi.org/10.32782/2663-5208.2025.69.1.4.

16. de Wit, A., Qu, H., & Bekkers, R. The health advantage of volunteering is larger for older and less healthy volunteers in Europe: A mega-analysis. *European Journal of Ageing.* 2022. Vol. 19, No. 4. P. 1189–1200. DOI: https://doi.org/10.1007/s10433-022-00691-5.

17. Morrow-Howell, N., & Gonzales, E. Explicating Ageism in the Productive Aging Framework. *The Gerontologist.* 2024. Vol. 64, No. 7. Article gnad156. DOI: https://doi.org/10.1093/geront/gnad156.

18. Schulte, P. A., Grosch, J., Scholl, J. C., & Tamers, S. L. Framework for Considering Productive Aging and Work. *Journal of Occupational and Environmental Medicine.* 2018. Vol. 60, No. 5. P. 440–448. DOI: https://doi.org/10.1097/JOM.0000000000001295.

19. Tamura, M., Nakagomi, A., Ide, K., Kondo, K., Ojima, T., Takasugi, T., & Shiba, K. Volunteer group participation and subsequent health and well-being among older adults in Japan: An outcome-wide longitudinal approach. *Archives of Gerontology and Geriatrics*. 2024. Vol. 126. Article 105537. DOI: https://doi.org/10.1016/j.archger.2024.105537.

20. Xie, L., & Han, W. The different roles of productive aging activities in the life satisfaction of older adults in urban and rural China. *International Social Work*. 2024. Vol. 67, No. 1. P. 136–150. DOI: https://doi.org/10.1177/00208728221147612.

References:

1. Averina, K. S. (2021). Teoretyko-metodolohichni zasady rozvytku sotsialnoi aktyvnosti maibutnikh fakhivtsiv sotsionomichnykh profesii [Theoretical and methodological foundations of the development of social activity of future specialists in socionomic professions] [Abstract of doctoral dissertation, Ternopil Volodymyr Hnatiuk National Pedagogical University]. Retrieved from http://dspace.tnpu.edu.ua/bitstream/123456789/18600/1/Aref_Averina.pdf [in Ukrainian].

2. Bolotova, V. O., Liashenko, N. O., & Baidak, T. M. (2018). Volonterska diialnist v Ukraini yak vyd sotsialnoi aktyvnosti [Volunteering in Ukraine as a type of social activity]. *Hrani*, 21(9), 47–57. Retrieved from https://repository.kpi.kharkov.ua/server/api/core/bitstreams/90ed6bbf-31b7-45b4-a730-687a40767055/content [in Ukrainian].

3. Hrybko, O. V. (2023). Sotsialna aktyvnist liudei pokhyloho viku [Social activity of older people]. In *Informatsiini tekhnolohii: nauka, tekhnika, tekhnolohiia, osvita, zdorovia* : materialy 31-yi Mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi konferentsii MicroCAD-2023 (p. 944). Kharkiv. [in Ukrainian].

4. Karkach, A. (2025). Sotsialni praktyky volonterskoi diialnosti litnikh liudei [Social practices of volunteering among older people]. *Vvichlyvist. Humanitas*, (3), 73–79. Retrieved from https://doi.org/10.32782/humanitas/2025.3.10 [in Ukrainian].

5. Kabinet Ministriv Ukrainy. (2025, July 15). Kontseptsiia Derzhavnoi tsilovoi sotsialnoi prohramy z rozvytku volonterskoi diialnosti na period do 2030 roku : Rozporiadzhennia Kabinetu Ministriv Ukrainy № 715-r [Concept of the State Targeted Social Program for the Development of Volunteering for the Period up to 2030 : Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine No. 715-r]. Retrieved from https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/715-2025-%D1%80#Text [in Ukrainian].

6. Kononchuk, A. I., & Dubova, K. S. (2025). Osoblyvosti volonterstva liudei pokhyloho viku v Respublitsi Irlandiia [Features of volunteering among older people in the Republic of Ireland]. *Naukovi zapysky NDU im. M. Hoholia. Psykholoho-pedahohichni nauky*, (4), 284–297. Retrieved from https://doi.org/10.31654/2663-4902-2025-RR-4-284-297 [in Ukrainian].

7. Kotelevets, A. M. (2022). Sotsialna aktyvnist molodi pid chas rosiisko-ukrainskoi viiny [Social activity of youth during the Russian–Ukrainian war]. *Social Work and Education*, 9(1), 51–61. Retrieved from https://doi.org/10.25128/2520-6230.22.1.4 [in Ukrainian].

8. Petrochko, Zh. V. (2024). Sotsialna aktyvnist, zhyttievyi optymizm, sotsialna uspishnist ta sotsialne samovyznachennia yak vzaiemoozumovleni parametry osobystosti v suchasnykh umovakh [Social activity, life optimism, social success, and social self-determination as interrelated parameters of personality in contemporary conditions]. *Naukovyi chasopys Ukrainskoho derzhavnoho universytetu imeni Mykhaila Drahomanova. Seriia 5. Pedahohichni nauky: realii ta perspektyvy*, (99), 50–55. Retrieved from https://doi.org/10.31392/UDU-nc.series5.2024.99.10 [in Ukrainian].

9. Petrochko, Zh. V., Karpenko, O. H., & Liutyi, V. P. (2024). Sotsialna aktyvnist osobystosti u terytorialnii hromadi [Social activity of the individual in a territorial community]. *Sotsialna pedahohika: teoriia ta praktyka*, (2), 80–86. Retrieved from https://doi.org/10.12958/1817-3764-2024-2-80-86 [in Ukrainian].

10. Shtreikher, O. A. (2025). Volonterstvo ta aktyvizm yak formy hromadianskoi uchasti v kontekсti ukrainskoho volonterskoho rukhu [Volunteering and activism as forms of civic participation in the context of the Ukrainian volunteer movement]. *Habitus*, 69(1), 28–35. Retrieved from https://doi.org/10.32782/2663-5208.2025.69.1.4 [in Ukrainian].

11. Taranenko, H., & Kukina, N. (2023). Sotsialna aktyvnist osobystosti yak zasadnychyi pryntsyp rozbudovy hromadianskoho suspilstva [Social activity of the individual as a fundamental principle of civil society development]. Visnyk nauky ta osvity, 3(9), 251–265. Retrieved from https://perspectives.pp.ua/index.php/vno/article/view/4223 [in Ukrainian].

12. Tarasenko, V. I. (2001). Aktyvnist sotsialna [Social activity]. In Entsyklopediia Suchasnoi Ukrainy [Encyclopedia of Modern Ukraine]. Instytut entsyklopedychnykh doslidzhen NAN Ukrainy. Retrieved from https://esu.com.ua/article-43541 [in Ukrainian].

13. Trubnikova, O. A. (2020). Volonterstvo yak forma sotsialnoi aktyvnosti osobystosti [Volunteering as a form of social activity of the individual]. *Aktualni problemy psykholohii* : zbirnyk naukovykh prats Instytutu psykholohii imeni H. S. Kostiuka NAPN Ukrainy, 7(20), 205–209. Retrieved from http://ecopsy.com.ua/data/zbirki/2009_20_2/sb20_ch2_50.pdf [in Ukrainian].

14. Vakulenko, S. M. (2025). "Sribne volonterstvo" yak napriam sotsialnoi roboty z liudmy pokhyloho viku ["Silver volunteering" as a direction of social work with older people]. *SOCIOPROSTIR : mizhdystsyplinarnyi elektronnyi zbirnyk naukovykh prats z sotsiolohii ta sotsialnoi roboty*, (15), 62–72. Retrieved from https://doi.org/10.26565/2218-2470-2025-15-07 [in Ukrainian].

15. Vasylevska, A. S. (2025). Formuvannia sotsialnoi aktyvnosti pidlitkiv u volonterskii diialnosti [Formation of adolescents' social activity through

volunteering]. In *Mizhdystsyplinarnyi dialoh: molod, nauka, innovatsii* : zbirnyk materialiv I Vseukrainskoi naukovo-praktychnoi konferentsii z mizhnarodnoiu uchastiu (pp. 85–88). Zaporizhzhia. Retrieved from https://mdpu.org.ua/wp-content/uploads/2025/06/Zbirnyk_konferentsii_mizhdystsyplinarnyj_dialoh_molod_250616_120646.pdf#page=85 [in Ukrainian].

16. de Wit, A., Qu, H., & Bekkers, R. (2022). The health advantage of volunteering is larger for older and less healthy volunteers in Europe: A mega-analysis. *European Journal of Ageing*, 19(4), 1189–1200. Retrieved from https://doi.org/10.1007/s10433-022-00691-5.

17. Morrow-Howell, N., & Gonzales, E. (2024). Explicating ageism in the productive aging framework. *The Gerontologist*, 64(7), Article gnad156. Retrieved from https://doi.org/10.1093/geront/gnad156.

18. Schulte, P. A., Grosch, J., Scholl, J. C., & Tamers, S. L. (2018). Framework for considering productive aging and work. *Journal of Occupational and Environmental Medicine*, 60(5), 440–448. Retrieved from https://doi.org/10.1097/JOM.0000000000001295.

19. Tamura, M., Nakagomi, A., Ide, K., Kondo, K., Ojima, T., Takasugi, T., & Shiba, K. (2024). Volunteer group participation and subsequent health and well-being among older adults in Japan: An outcome-wide longitudinal approach. *Archives of Gerontology and Geriatrics*, 126, Article 105537. Retrieved from https://doi.org/10.1016/j.archger.2024.105537.

20. Xie, L., & Han, W. (2024). The different roles of productive aging activities in the life satisfaction of older adults in urban and rural China. *International Social Work, 67(1), 136–150. Retrieved from https://doi.org/10.1*177/00208728221147612.

Т. М. Демиденко
Оглядова стаття
Дата першого надходження статті до видання: 03.08.2026
Дата прийняття статті до друку після рецензування: 15.09.2026
Дата публікації (оприлюднення) статті: 02.11.2026